

Wieteke van Zeil over
de aanschaf door het
Rijks van Rembrandts
Vaandeldrager

'Heeft Nederland een **vaandeldrager** nodig? Heeft Nederland
nog een Rembrandt nodig? Voor 175 miljoen euro?'

PAGINA V3

WORLD'S BEST DESIGNED NEWSP

100
JAAR

de Volkskrant

De skyline van Doha, de hoofdstad van Qatar.

Foto Guus Dubbelman / de Volkskrant

Oranje zit al volop in Qatar

Het Nederlands elftal zou het WK voetbal in Qatar moeten boycotten vanwege de erbarmelijke arbeidsomstandigheden, vinden veel Nederlanders. Ondertussen profiteert het Nederlands bedrijfsleven juist volop van de bouw van stadions en infrastructuur, blijkt uit onderzoek van *de Volkskrant* en Profundo. Zoals ING, tevens hoofdsponsor van Oranje, dat een belangrijke financier is van de Qatar National Bank (QNB), een grote geldschieter van het WK.

PAGINA 6-7

Fomo

150

Advertentie

Qatar en het bedrijfsleven

Groei Schiphol in knel door stikstofregels

Yvonne Hofst
Den Haag

Het stikstofvonnis van de Raad van State uit 2019 stelt het kabinet opnieuw voor problemen. Luchthaven Schiphol heeft te weinig stikstofruimte om het beoogde aantal van 500 duizend vliegbewegingen per jaar te kunnen uitvoeren.

Volgens een vertrouwelijk juridisch advies aan het kabinet komt de luchthaven zonder ingrijpende maatregelen niet in aanmerking voor de benodigde natuurvergunning.

Dat bevestigen meerdere bronnen in Den Haag tegenover *de Volkskrant*, nadat de NOS er woensdag als eerste over berichtte. Juristen hebben het kabinet de afgelopen weken met de neus op de feiten gedrukt, aldus ingewijden.

Om 500 duizend starts en landingen per jaar mogelijk te maken, zou de overheid stikstofbesparende maatregelen in de omgeving van de luchthaven moeten nemen. Volgens de NOS zou de maximumsnelheid op de snelwegen rond de luchthaven omlaag moeten naar 80 kilometer per uur. Een andere mogelijkheid om extra stikstofruimte te scheppen is het gericht opkopen van veehouderijen in de omgeving.

Als zulke maatregelen uitblijven zou het maximaal aantal vluchten met

minstens 6, en misschien wel 20 procent moeten dalen.

Ook andere Nederlandse luchthavens, waaronder die van Rotterdam, beschikken over onvoldoende stikstofruimte. Als gevolg van de uitspraak van de Raad van State van mei 2019 hebben vier luchthavens een natuurvergunning nodig. De hoogste bestuursrechter verklaarde in dat arrest het landelijke stikstofbeleid (Programmatiese Aanpak Stikstof, PAS) onwettig. Sindsdien is voor elke activiteit die stikstof uitstoot een natuurvergunning nodig.

In februari heeft het ministerie van LNV concept-vergunningen verstrekt aan de vliegvelden Eindhoven, Rotterdam, Lelystad en Schiphol. Milieuorganisaties en omwonenden hebben daarna 'zienswijzen' (informele bezwaren) tegen deze conceptbesluiten ingediend.

Een van de bezwaarmakers is Mobilisation for the Environment (MOB), de milieuclub die ook de PAS-uitspraak van de Raad van State afdwong. Volgens oprichter Johan Vollenbroek 'klopt er geen hout' van de stikstofberekeningen die Schiphol als onderbouwing bij zijn vergunningaanvraag heeft ingediend.

Minister Barbara Visser (Infrastructuur) schreef de Tweede Kamer op 3 november dat 'het nog enige tijd kan duren voordat een natuurvergunning (voor Schiphol-red.) onherroepelijk is'.

Het Lusail-stadion in de nieuwe stad Lusail City. De Qatarese bank waarbij ING betrokken is, investeert

Advertentie

Ikram uit Pakistan met zijn dochtertje Anabia.

Brengt u verscheurde gezinnen weer samen?

Vluchten is levensgevaarlijk. Op zoek naar een veilige plek laten mensen vaak noodgedwongen hun gezin achter. Ze hopen hun geliefden snel weer in de armen te kunnen sluiten, maar ondertussen nemen de angst en zorgen toe. VluchtelingenWerk helpt verscheurde gezinnen te herenigen, zodat ze samen een veilige toekomst kunnen opbouwen.

Helpt u mee?

Scan de QR-code of doneer op [samenvoorgezinnen.nl](https://www.samenvoorgezinnen.nl)

ING intensief betrokken

ING heeft de grootste commerciële bank in Qatar voor miljarden aan leningen verstrekt en geholpen met obligaties. De bank financiert daarmee projecten voor het omstreden WK voetbal. Dat blijkt uit onderzoek in opdracht van *de Volkskrant*.

Huib Modderkolk, John Schoorl
Amsterdam

ING, hoofdsponsor van het Nederlands elftal, is intensief betrokken bij de financiering van het WK voetbal in Qatar. De Nederlandse bank is een belangrijke geldverstrekker van Qatar National Bank (QNB), die op zijn beurt een grote sponsor is van het WK in 2022.

ING verstrekt al jaren leningen aan QNB en helpt de Qatarese bank met internationale obligatie-emissies. QNB, de grootste commerciële bank van het Midden-Oosten, gebruikt die financiële middelen voor het bekostigen van allerlei projecten en bedrijven in Qatar die direct en indirect met het WK voetbal te maken hebben.

De relaties tussen ING en QNB zijn blootgelegd door onderzoeksbureau Profundo, in opdracht van *de Volkskrant*. Profundo deed onderzoek naar de activiteiten van Nederlandse bedrijven in Qatar in de aanloop naar het WK voetbal. Daaruit blijkt verder dat 38 Nederlandse bedrijven betrokken zijn bij bouwprojecten in Qatar en dat mini-

maal 19 Nederlandse pensioenfondsen beleggen in staatsobligaties van Qatar.

Die intensieve betrokkenheid bij Qatar en het komende WK staat op gespannen voet met de reputatie van Qatar en de omvangrijke schendingen van de arbeidsrechten bij de bouw van de WK-infrastructuur en de stadions. ING noemde die in 2014 'zorgwekkend' nadat was gebleken dat de bank bedrijven financierde die verantwoordelijk waren voor de arbeidsrechtenschendingen.

'Lead arranger'

Vanaf 2016 werd ING een belangrijke financier van QNB en was het 'lead arranger' bij het verstrekken van jaarlijks of tweejaarlijks enkele miljarden euro's aan leningen, zoals onlangs nog, op 24 november 2021. Ook was ING een van de 'joint lead managers' bij de uitgifte van obligaties van QNB, voor uiteindelijk maximaal 20 miljard euro. Directeur Jan Willem van Gelder van Profundo: 'In de ontwikkeling van infrastructuur die mede voor het WK zal worden gebruikt, speelt QNB een be-

Dit is het eerste van drie artikelen over de rol van het Nederlandse bedrijfsleven bij het WK voetbal in Qatar. Vrijdag deel 2: 'pensioenwashing' in de woestijn. Zaterdag deel 3: stroopwafels voor de seijk.

in vastgoed in deze stad.

Foto's Guus Dubbelman / de Volkskrant

Een spaarzame groenvoorziening in de hoofdstad Doha.

Ultramoderne bouw in de hoofdstad Doha.

gerlijke vrijheden en wordt het land gekwalificeerd als 'onvrij'. Verschillende Nederlandse vermogensbeheerders en verzekeraars, zoals Actiam en ASR, sluiten het land daarom uit van beleggingen.

Hoewel het WK omstreden is - en de Tweede Kamer dit jaar een motie aan nam om in 2022 geen afvaardiging van de Nederlandse regering te sturen - heeft de overheid vanaf het begin sterk ingezet op handelscontacten met Qatar. Uit overheidsdocumenten, die zijn vrijgegeven na een Wob-verzoek van *de Volkskrant*, blijkt dat het ministerie van Economische Zaken al vóór de officiële toewijzing van het WK, in december 2010, met ondernemers naar Qatar trok om de economische kansen te benutten.

'Nu, met het WK in 2022 als perspectief, lijkt er in Qatar de komende jaren een nieuwe dynamiek tot stand te komen waarbij het van belang is daar tijdig bij te zijn', concludeerde een ambtenaar van de Directie Buitenlandse Economische Betrekkingen. Nederland hoopte met een Taskforce WK Qatar 2022 en Partners for International Business Qatar (PIB Qatar) te profiteren van de Qatarrese markt. De Taskforce haalde 10 miljoen euro aan opdrachten binnen. PIB Qatar voorziet voor 175 miljoen euro aan omzet te halen.

Sommige Nederlandse bedrijven die meegingen op handelsmissies kregen later bedenkingen bij de situatie in Qatar. Zo zegt de voormalig bestuursvoorzitter van bouwbedrijf BAM International, Nico de Vries, dat hij zich 'wel drie keer achter de oren zou krabben' voordat hij weer naar Qatar zou afreizen. BAM deed mee met een aanbesteding voor de bouw van een van de stadions, maar concurrenten boden lager. De Vries vond dat onverantwoord: 'Als je bij de arbeidskosten er met de kaaschaaf langs gaat, dan neem je een risico. Dan kun je minder betalen, minder huisvesting bieden en bestaat het risico op dodelijke ongelukken. We wilden daar niet mee geassocieerd worden en toen ging de klus aan ons voorbij.'

'Vuile handen'

Volgens Van Gelder van Profundo is het duidelijk dat Nederlandse bedrijven die in Qatar actief zijn 'hun ogen sluiten voor wat er gaande is'. Gertjan Hoetjes, als docent Midden Oosten-studies verbonden aan de Universiteit van Amsterdam, stelt: 'Hoe goed je bedoelingen ook zijn, zonder vuile handen kun je nauwelijks in Qatar werken.'

Ook de KNVB zegt bij monde van Gijs de Jong, secretaris-generaal, te hebben geworsteld met het WK. De KNVB was in eerste instantie fel tegen maar wil, nu het Nederlands elftal zich heeft geplaatst, op een 'maatschappelijk bewuste manier' actief zijn op het WK.

Op de vraag of ING een rol heeft gespeeld bij die beslissing vanwege de financiële belangen in het land, zegt De Jong dat er bij sponsors en commerciële partners 'aanvankelijk juist weinig enthousiasme' was voor Qatar. 'De commerciële partners zijn minder geïnteresseerd in het toernooi dan in de wereldkampioenschappen in Brazilië en Zuid-Afrika', zegt De Jong. 'Dat kwam vooral door de negatieve media-aandacht die er is op het gebied van de mensenrechten.'

De Jong is 'niet bekend' met de rol die ING speelt in Qatar. 'Ik heb geen zicht op de activiteiten van ING daar. Of daar dingen gebeuren die niet door de beugel kunnen, is mij niet bekend.' De Jong: 'Wij vinden dat het goed zou zijn als de Nederlandse overheid, de sport en het bedrijfsleven meehelpt met duurzame verandering in Qatar op het gebied van mensenrechten. Dat is ons streven.'

bij financiering WK in Qatar

langrijke rol. En ING heeft een vooraanstaande positie vervuld bij het aantrekken van financiering voor deze bank.'

Rob Bauer, hoogleraar institutionele beleggingen aan de Universiteit Maastricht, vindt dat er meer aandacht moet zijn voor 'ketenfinanciering'. 'ING leent geld, en dat is een financiële dienst, dan zouden ze wat mij betreft ook verder in de keten onderzoek moeten doen naar wat er met dat geld gebeurt. Het is bekend dat Qatar een issue is, leg dan uit waarom je toch de beslissing hebt genomen om daar te financieren.'

ING stelt in een reactie dat 'sinds het WK in 2010 aan Qatar werd toegekend' de bank geen financieringen heeft verstrekt voor de bouw van de WK-stadions, 'noch voor enig ander nieuw infrastructuurproject in Qatar'. Een woordvoerder: 'In Qatar verstrekken we voornamelijk algemene bedrijfsfaciliteiten aan financiële instellingen en andere zakelijke klanten. Wanneer wij door eigen onderzoek of onderzoek van derden vernemen dat onze cliënten in verband kunnen worden gebracht met mensenrechtenschendingen, treden

ING leent geld, dan zouden ze wat mij betreft ook verder in de keten onderzoek moeten doen naar wat er met dat geld gebeurt

Rob Bauer
Hoogleraar institutionele beleggingen

wij in contact met die cliënten. Deze klant is geen uitzondering op die regel.'

Dit onderzoek is in Qatar bijzonder ingewikkeld, omdat de kleine overheid nauwelijks toezicht kan houden op alle bouwplaatsen. De situatie voor miljoenen arbeiders is nog steeds slecht. Volgens Coen van der Veer, vertegenwoordiger voor Europa van de internationale vakbond BWI, moeten investeerders daarom zelf onderzoek doen.

'Op papier lijkt alles gegarandeerd', zegt Van der Veer, 'maar in werkelijkheid zijn er nog steeds veel schendingen van mensenrechten en werknemersrechten, die kun je niet als incidenten afdoen. Alleen met toezicht, naleving en handhaving, het liefst samen met onafhankelijk gekozen vertegenwoordigers van de arbeiders, kun je er ook in de praktijk voor zorgen dat de situatie verandert.'

QNB noemt zich een actieve deelnemer in een aantal sleutelprojecten voor het WK, waaronder de bouw van de stadions Al Janoub en Education City. De bank investeert verder in vastgoed, onder meer in de nieuwe stad Lusail City.

In die stad en elders financiert QNB de bouw van hotels in aanloop naar het WK. Ook financiert QNB de uitbreiding van de luchthaven en de metrolijn, evenals investeringen in de watervoorziening en elektriciteitsproductie die nodig zijn voor het komende WK. De rol van QNB als medefinancier van het WK is in 2011, 2012 en 2015 ook in internationale media beschreven.

Dwangarbeid

Qatar is geen vrij land en schendt volgens internationale non-gouvernementele organisaties tal van mensenrechten. In een recent rapport constateerde Amnesty International de 'erosie' van wettelijk vastgelegde rechten. Nog steeds is sprake van dwangarbeid bij de bouw van stadions, mogen arbeiders zich niet verenigen in een vakbond en hebben ze problemen om het land te verlaten. Amnesty stelt dat er 'waarschijnlijk' duizenden doden zijn gevallen bij de bouw van de WK-infrastructuur tussen 2010 en 2020. In de index van het Amerikaanse Freedom House scoort Qatar slecht op politieke en bur-